

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДВЕНТИВНИХ РОСЛИН КРИВОРІЗЖЯ

С.Д. Юцук

доцент кафедри ботаніки та екології,
кандидат біологічних наук, доцент
Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ»

Вступ. На нашій планеті зростає майже 300 тисяч видів вищих рослин, котрі перебувають у складних взаємовідношеннях, які формувалися продовж еволюційного періоду. Рослинні угруповання адаптувалися продовж століть під впливом екологічного середовища. Які чинники сприяли окремим ботанічним видам з'являтися в інших географічних зонах і надійно зростати в нових ареалах? Як мандрувало просо волосисте до України з Північної Америки? Як потрапив до Америки з України пірій повзучий, овсюг звичайний та інші рослини? Із наведеного прикладу ці рослини можуть долати великі відстані на інші континенти. Основними чинниками в цих мандрівках є тварини, люди, вітер, техніка, річки, океани. Найефективнішим чинником є діяльність людини, котра сприяє досягати місцевості зі сприятливими умовами зростання рослин.

Мета роботи. Встановити ботанічні види екологічного розселення адвентивних рослин на різних екоотопах Криворізького залізорудного басейну.

Об'єкт дослідження. Екологічні особливості угруповань адвентивних рослин на антропогенно-порушених біогеоценозах Криворіжжя (живі і гербарні зразки цих рослин): аброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia* L.), галінгога дрібноквіткова – (*Galinsoga parviflora* Cav.), гринделія розчепірена (*Grindelia squarrosa* Pursh.), зірочник середній (мокрець) (*Stellaria media* L.), нетреба колоча (*Xanthium spinosum* L.), осот польовий (*Cirsium arvense* L.), хрінниця крупковидна (*Cardaria draba* L.), чорношпир звичайний (*Cyclachaena xanthifolia* Nutt.), пириця біла – (*Amaranthus albus* L.) та ін.

Саме цих рослин «мандрівників», котрі потрапляють з однієї держави в іншу, називають адвентивними рослинами (від латинського слова «adventa» - припелелъ).

Наші спостереження були спрямовані на еколого-біологічні особливості адвентивних рослин у різних місцезростаннях Криворізького залізорудного басейну.

На берегах річок Інгульця, Саксагані та штучних водосховищ (Карачунівське, Кресівське) зустрічаються такі мандрівники: нетреба колоча, гринделія розчепірена, хрінниця крупковидна, чорношпир звичайний та інші.

Методи дослідження. Геоботанічне дослідження рослинності проводилося маршрутно-рекогно-сцирувальним методом. Вплив природних та антропогенних факторів проводився порівняльно-морфологічним методом.

Результати та їх обговорення. Аналіз отриманих результатів показав, що багато є нерозгаданих таємниць про ботанічні види, котрі потрапили на територію Криворіжжя, яке знаходиться у зоні Степу України. Поширення територій рослин здійснюється насіннєвим та вегетативним розмноженням. Наприклад, добре відомий на Криворіжжі зірочник середній з родини гвоздикових зростає на поливних ґрунтах серед овочевих культур. Після прополювання рослин частинки стебел зірочника знову укорінюються у вологому ґрунті, створюючи суцільний щільний килим продовж вегетаційного періоду. Наші дослідження переконують, що зірочник добре розвивається з насіння та вегетативно на зразках підзолистого (рН 3,5-4) і чорноземного (рН 7) ґрунтів.

З'ясовано, що найбільш поширеними адвентивними рослинами на Криворіжжі є: зірочник середній та амброзія полинолиста. Усі адвентивні рослини, котрі згадуються на початку теми, можна називати бур'янами [3] сільськогосподарських культур. Найбільші втрати часу потребує агротехніка вирощування овочевих культур на зрошувальних угіддях. Дуже шкідливим бур'яном є зірочник середній особливо на перезволожених ґрунтах, де впроваджена зрошувальна система землеробства.

Особливу увагу приділяли амброзії полинолистій, котра спричиняє алергічну хворобу людини. Біологічною особливістю амброзії є кошики чоловічих квіток, зібрані в колосовидне суцвіття, жіночі кошики зібрані по два-три у пазухах верхівкових листочків або біля основи чоловічих суцвіть. Така морфологічна будова і розташування суцвіть на стеблі рослини дає змогу якісному запиленню, котре відбувається на початку липня – кінець жовтня.

Амброзія здатна накопичувати запаси насіння в ґрунтовій товщі. Вона швидко поширилася у східних областях України і на сьогодні є злісним бур'яном сільськогосподарських угідь, а також є небезпечною для здоров'я людей [2]. Це злісний карантинний ярий бур'ян з далекої Америки. Амброзія добре зростає на нових місцевостях у різних ґрунтово-кліматичних зонах Європи, Азії, Далекого Сходу тощо. кі ж таємниця такої високої живучості амброзії, яка надала їй без перешкод мандрувати по всіх континентах ? [2]. Окремі рослини досягають 2,5 м висоти, формуючи понад 100 тис. насінин. Після прополювання дорослі стебла амброзії формують розетки з 5-7-11 пагонів, які швидко відновлюють квітконоси, на котрих достигає насіння до кінця вегетаційного періоду.

Висновки.

1. Проведені дослідження еколого-біологічних особливостей окремих представників адвентивних рослин.
2. В умовах техногенних чинників Криворіжжя не відмічено негативного впливу на видовий склад зірочника середнього та амброзії полинолистій.
3. Встановлено, що адвентивні рослини адаптуються до негативних чинників екологічного середовища.
4. Посушливі райони не перешкоджають проникати зірочнику середньому для оселення на вологих ґрунтах зрошувального землеробства.
5. В умовах Криворіжжя амброзія полинолиста добре зростає в екотопах з дефіцитом вологи, забезпечується могутнім коренем, проникаючим на глибину ґрунту понад 4 м.

Список використаної літератури

1. Мусієнко М. М. Екологія рослин / М.М. Мусієнко. – К.: Либідь, 2006. – 432 с.
2. Протопопова В. В. Рослини мандрівники / В.В. Протопопова. – К.: Рад.школа, 1989. – 240 с.
3. Фисюнов А. А. Сорные растения / А.А. Фисюнов. – М.: Колос, 1984. – 320 с.